

Csepeli György

Bábel átka

Az átlagos magyar filmnéző emlékezetében, új keletű kifejezéssel élve privát ChatGPT-jében a „svájci” szóra a *bicska*, a *bank*, az *óra*, a kivételesen műveltek esetében a *semlegesség* szavak jelennek meg. A *film* semmiképpen sincs az első száz előkerülő szó között. Különleges alkalom, hogy most a magyar művészmozikban egy svájci film bukkant fel, melynek műfaja ugyan vígjáték, de a probléma, ami körül a komédia forog, mélységesen tragikus. A nyelvről van szó, mely nélkül agyunk üres lenne, akár egy fehér lap, nem lenne tudatunk sem magunkról, sem a közösségről, melynek a véletlen vagy utóbb választás folytán a tagjaivá váltunk.

Az emberiség genetikailag egységes faj, amit az bizonyít, hogy férfi és női egyedei egymással közösülve további szaporodásra alkalmas új egyedek nemzésére képesek. Ebből az következne, hogy éljünk egymástól bármilyen távol időben, térben, agyunk azonos felépítése folytán ugyanazt a nyelvet használva megérthetjük egymást. Chomsky korszakos felfedezése folytán tudjuk, hogy ez így is van: minden ember agya minden nyelv el-sajátítására képes.

De mielőtt bekövetkezett volna az emberiség üdvös kommunikációs egyesülése, baleset történt Bábelban. Ott született meg a terv, hogy a kíváncsi ember bekukkanthasson teremője műhelyébe fönt a végtelen égben. A terv megvalósítása el is kezdődött. Embertömegek szorgos együttes munkálkodása eredményeként

felépülőben volt egy égis éró torony, mely amikor veszedelmes közelségbe került a Teremtőhöz, ő a torony építését egy zseniális húzással egyszer s mindenkorra megghiúsította. A történetet a Teremtés könyve a következőképpen mondja el: „A föld akkor még egyajkú és egyazon beszédű volt. Amikor azonban Keletről elköltöztek, Sineár földjén egy mezőségre bukkantak, és ott letelepedtek. Azt mondták egymásnak: »Gyertek, vessünk téglát, és égessük ki tűzben!« Aztán felhasználták a téglát építőkönek, a szurokot meg habarcsnak, és azt mondták: »Gyertek, építsünk magunknak várost és tornyot! Érjen a teteje az égis, hogy híressé tegyük nevünket, és szét ne szóródjunk az egész földre!« Az Úr ekkor leszállt, hogy megnézzze a várost és a tornyot, amelyet építettek az ember fiai, és azt mondta: »Íme, ez egy nép, és egyajkú az egész: ezzel az alkotással kezdik, s ezentúl nem fognak elállni szándékaiktól, amíg meg nem valósítják azokat tetteikkel. Gyerünk tehát, szálljunk alá, és zavarjuk ott össze a nyelvüket, hogy ne értsék meg egymás szavát!« Így el is szélesztette őket onnan az Úr az egész földre, s ők abba hagyták a város építését. Azért nevezték el tehát azt Bábelnek, mert ott zavarodott össze az egész Föld nyelve, s onnan szélesztette el őket az Úr a Föld egész színére.”

Ekkor születtek meg a nyelvek, amelyek közül Svájcnak négy is jutott. Európa nemzeti ébredés lázában égő államai az egy nyelv-egy nemzet megoldást választották. Egyes álla-

mokban a folyamat előbb, másokban utóbb zajlott le, s mindenütt konfliktusokkal járt. A megvalósítás sok esetben nem pusztán verejtek, hanem csak vér árán volt lehetséges. A magyarok nemzete 1844-ben döntött úgy, hogy szakítva a mindenki számára közös latinnal, immár a nyelvében fog élni, s a döntés következményei mind a mai napig élnek.

Peter Luisi és Beat Schlatter filmjét Svájc kivételes esete teszi érdekessé. Ha máshonnan nem, a filmből megtudjuk, hogy Európa nemzetállamainak többségével szemben Svájcban nincs közös hivatalos, nemzetiként elismert nyelv, hanem a svájci polgárok a bábeli projekt maradványaként négy nyelv szerint különülnek el. Vannak franciául, olaszul, németül beszélő svájciak, akikhez a kevesek által ismert rétoromán nyelven beszélők társulnak, Svájc ugyanakkor politikailag egységes állam, melynek függetlenségét az 1648-as vesztfáliai béke garantálta, egyszer s mindenkorra elvágva a számunkra jól ismert Habsburgokhoz fűződő kötelekeket. Az államot kantonoknak nevezett kisebb területi egységek hálózata képezi, melyek többségében a német a hivatalos nyelv, de egyes helyeken megengedett a francia nyelv használata is. Négy kanton jut a francia nyelven beszélőknek, s a maradék három kanton közül kettőben olaszul, egyben pedig rétorománul beszélnek,

Mindezt nem árt tudni a nézőnek, aki elszánta magát a *Bonzsúr, Svájc!* megtekintésére, máskülönben elvész a meglehetősen bumfordi vígjáték részleteiben. Erre a helyzetre épül a film forgatókönyve, mely szerint egy Bachmann nevű, német anyanyelvű médiavállalkozó takarékosági megfontolásokból népszavazást kényszer-

rít ki annak érdekében, hogy Svájcban csak egyetlen hivatalos nyelv maradjon, ami mi más lenne, mint a többség által beszélt német nyelv. A javaslat elfogadása azzal is járna, hogy a többiek nyelvét tilos használni, s aki nem ír, olvas, beszél németül, annak, ha érvényesülni akar az új Svájcban, meg kell tanulnia az állam immár egyetlen hivatalos nyelvét. Bachmann valódi vígjátéki figura, törekvő, elszánt, ám ostoba, a Wagner vígoperájából ismert felsült mesterdalnok, Sixtus Beckmesser reinkarnációja. Első körben úgy tűnik, hogy a többség elfogadja Bachmann javaslatát, ami látszólag magától értetődő, hiszen a svájciak többsége németül beszél. Bachmann ellenlábas a ugyancsak német anyanyelvű Walter Egli, akit egy franciául beszélő kollégájával együtt felettesei a népszavazás eredménye ellen lázadó olaszok közé küldenek. Remek rendezői ötlet, hogy az üldözött és az üldöző szerepét ugyanaz a színész, Beat Schlatter játssza.

Az eleve bizarr történet a kibontakozás során további abszurd elemekkel bővül, s nem hiányzik belőle a szerelmi szál sem. A színészek lelkes amatőrök módjára derekasan helytállnak szerepeikben, emlékeztetve a *Szentivánéji álom* mesterembereire, akik a Pyramus és Thisbe kegyetlen haláláról szóló színdarab előadására vállalkoztak az athéni erdőben. A rendező, Peter Luisi nem hagy egy perc üresjáratot sem, a jelenetek jó ütemben, szórakoztatóan követik egymást, s mire a film véget ér, addigra az olaszul beszélő svájciak lázadásának veszélye is elhárul, Bachmann megszégyenül, hiszen kiderül, hogy a népszavazás eredményét csalással terelte tévútra. A két különböző nyelven beszélő szerelmesek egymásra ta-

lálnak, és a sportoson sovány államel-
nöknő Treuga Deit hirdet.

A film alkotói komédiába fordítják, ami a múltban Európában tragédia volt. Svájcban az egyes nyelvek beszélői közötti viszonyt az állam föderális szerkezete szerencsésen megoldotta. A boldog svájciaknak minden okuk megvan arra, hogy a filmet látva jót nevetessenek, mert tudják, hogy hiába lenne olcsóbb a Bachmann által elképzelt egynyelvű megoldás, arról az ő országukban szó sem lehet. Európa más országaiban viszont a nyelv és az állam közötti viszony korántsem mondható megoldottnak, akár a múltat, akár a jelent nézzük. Az angolok annak idején kitepték az írek nyelvét, ha anyanyelvüket használták, mely ma már az EU-ban elismert munkanyelvek egyike, de a mai írek anyanyelve már az angol, s nem a hajdan általánosan használt gael. A katalánoknak Franco diktatúrájának összeomlására kellett várniuk, hogy visszakaphassák nyelvi jogukat. Kelet- és Közép-Európa minden országában a mai napig a nyelvhasz-

nálat a politikai problémák Pandóra szelencéje.

Reményre adhat azonban okot a mesterséges intelligencia, mely minden nyelven képes szöveget létrehozni, különböző nyelveken fogalmazott szövegeket híven lefordítani, s a mindennapi életben a különböző nyelveken beszélők találkozásai során tolmácsként segíteni. A *Bonzsúr, Svájc!* komédiába fulladt disztópiája reményt ad arra, hogy Babel átka nem fog többé, s ha nem is tér vissza az idő, amikor „a föld még egyajkú és egyazon beszédű volt”, de az emberi csoportokat elválasztó nyelvi gátak leomolnak, részint a technológia, részint egy mindenki által beszélt és értett nyelv globális elterjedése miatt, amire jelenleg az angol esetében számíthatunk a legnagyobb valószínűséggel.

113

Bonzsúr, Svájc! Svájci-olasz vígjáték. 88 perc. 2023. Rendező: **Peter Luisi**. Forgatókönyv: **Peter Luisi, Beat Schlatter**. Operatőr: **Rafael Kistler**. Szereplők: **Beat Schlatter, Vincent Kucholl, Catherine Pagani, Leonardo Nigro, Silvia Jost, Alexandra Prusa**.

Csengery Kristóf

All'inglese

A vulgáris nemzetkarakterológiai fejtegetések ingoványos szellemi talajra csábítanak. Sok olyan szemlélet terem azon a vidéken, amelynek meghatározó része a rossz történelmi emlékeket idéző általánosítás. A kérdéskör azonban bonyolultabb, hiszen a művészeti ágak elmúlt évszázadairól töprengve könnyű belát-

ni, hogy három-négyszáz éve a világ kisebbnek mutatta magát, és nem volt a maihoz hasonlóan „behálózva”. Egy-egy nemzetben belül az azonos ízlés, hajlam, a helyi szokásrend és kultúra könnyebben hozta létre – főként a művészet terén – spontán folyamatokkal a megkülönböztető közös nevezőt, mint az internet ko-